

ואלס עם באשיר, הגרסה המצולמת

יום שלישי 19 באוגוסט 2008 05:27 מאת: ים המאירי

סרטה התיעודי של הבמאית האמריקאית הפרובוקטיבית נינה מנקס מביא את עדויות הזוועה של לוחמי הפלנגות הנוצריות בסברה ושתילה

אחד מלוחמי הפלנגות הנוצריות מתוך "טבח"
תיעוד נטול פנים

פרסומת

סרטיה של נינה מנקס, הנחשבת לאחת היוצרות הפרובוקטיביות בקולנוע היום, מתארים עולמות פנימיים סוריאליסטיים במציאות חיצונית קשה ואכזרית. המגזין "Sight and Sound" תיאר את סרטיה הניסיוניים, שהוקרנו בפסטיבלים בינלאומיים ושודרו בטלוויזיה, כ"שנויים במחלוקת, אינטנסיביים ומדהימים מבחינה ויזואלית".

חמישה סרטים באורך מלא של הבמאית בת ה-44, המתגוררת בלוס אנג'לס, עוסקים בנשים העוברות תהליכים מכאיבים של גילוי עצמי. למשל, סרטה מ-1983, "העצב הגדול של זוהרה", שמתחקה אחרי מסע הרוחני של נערה

הנודדת ממאה שערים לכפר מרוחק במדינה ערבית, ומנסה לפגוש טריטוריות חסומות בתוך עצמה, או הסרט "מלכת היהלומים" מ-1991 העוסק בבדידותה של אשה. סרט שישי, שצולם בלבנון ב-2005, יוצא דופן במכלול יצירתה ועוסק בעולמם של גברים; "Massaker" (טבח) מתעד כמה מלוחמי הפלנגות הנוצריות שהשתתפו בטבח במחנות הפליטים סברה ושתילה ב-1982. הסרט זכה בפסטיבל ברלין בפרס פיפרסקי מטעם מבקרי הקולנוע, והוקרן בעוד מספר רב של פסטיבלים ברחבי העולם.

בתחילת נובמבר תהיה לקהל הישראלי הזדמנות ראשונה לצפות בסרטיה, שיוקרנו בסינמטקים של תל אביב, ירושלים וחיפה. תשומת לב מיוחדת מעורר כמובן הסרט "טבח", שהיא היתה במאית-שותפה שלו. "אני חושבת שרלוונטי מאוד להקרין כאן את הסרט הזה, שנושק לסרטו של ארי פולמן 'ואלס עם באשיר'", אומרת הבמאית בראיון המתקיים בתל אביב (בסמסטר הבא תשמש מרצה אורחת בחוג לקולנוע של אוניברסיטת תל אביב, בסיוע קרן פולברייט). "זה לא מקרי שהתכנים הללו צפים על פני השטח דווקא עכשיו", היא מוסיפה, ומעידה כי היא סקרנית מאוד לשמוע אילו תגובות יעורר בישראל.

גם הבחירה לשתף פעולה בהפקת של "טבח" אינה מקרית. "מבחינתי, זאת היתה הכניסה לגוב האריות במסע שלי", היא אומרת. מנקס היא בת למהגרים ילידי גרמניה ואוסטריה שהכירו בארץ ישראל ב-1945 והתגוררו בירושלים. אמה שירתה בפלמ"ח, משפחתו של אביה נרצחה בשואה. השניים החליטו ללמוד בארצות הברית, האב למד במישיגן מתמטיקה והאם ספרות אנגלית, ולאחר מכן עברו לקליפורניה, שם נולדו נינה ואחותה טינקה. אחרי כמה שנים התגרשו.

"אמי מעולם לא התרגלה לארצות הברית", אומרת מנקס, "תמיד אמרה לנו שאנחנו לא אמריקאים ועוד מעט נחזור לישראל". לא קל להרגיש תלוש כל הזמן, היא מוסיפה, "התחושה הקשה הזאת מלווה אותי ומודגשת בסרטי. כדי להיות בקשר עם דברים בתוכי הרגשתי צורך להתחבר לצדדים קשים גם במציאות הפוליטית, למקומות של קונפליקט".

כל אחד היה פצצת זמן

הקשר הרופף עם ישראל הוביל אותה ללמוד את השפה הערבית בעת לימודי הקולנוע שלה באוניברסיטת קליפורניה בלוס אנג'לס; "רציתי להיכנס לסטרא אחרא, לצד האחר, שהוא מבחינתי העולם הערבי". בשנים 1997-1999 התגוררה בקהיר, שם פגשה את העיתונאית הגרמנייה מוניקה בולדמן ונענתה להזמנתה להיות במאית-שותפה וצלמת של סרט תיעודי על סברה ושתילה. השהייה בביירות בזהות בדויה והסרטת 80 שעות היו בשבילה חוויה מטלטלת, היא מעידה. "ברחובות ראיתי כל הזמן שלטים ענקיים שם תמונות השאהידיים, ושמעתי המון ביטויי שטנה כלפי יהודים".

נינה מנקס (תצלום: טס שפלן / ג'יני)

ששת המרואיינים בסרט קיבלו תשלום וצולמו בחללים סגורים שנראים כמו חדרי חקירות. המצלמה אינה חושפת את פניהם, אך מתקרבת אל גופם, נצמדת אל כפות הידיים, אל הרגליים. העדשה עוברת ביניהם, הקולות המונוטוניים מתארים את ליל הטבח ההמוני, את ההתאכזרות ומעשי האונס. כל מרואיין ממשיך את עדות חברו.

בתחילת הסרט אומר אחד המצלמים: "היום שבו רצחו את באשיר היה היום העצוב בחיי, יותר מהיום שבו מתה אמי. כל מה שחיינו בשבילו נעלם פתאום". וחברו ממשיך: "כשהגענו היהודים הקיפו הכל, משגרירות כוויית עד גשר שדה התעופה. הם ישבו על הטנקים שלהם. (המפקד שלנו אמר) אל תשאירו אף אחד מאחור. תהרגו את כולם - אני רוצה למחוק את סברה ושתילה. אמרנו לו: 'כן המפקד, לשירותך'. ומרואיין נוסף ממשיך: "כל אחד מאתנו היה פצצת זמן. אף אחד מאתנו לא ידע מה לעשות. כעסנו. הם הרגו את ג'ומאייל ואנחנו נמחקו אותם.

"נשים יצאו החוצה מהבתים, בוכות וצועקות 'רחמים' ודברים כאלה. הם חשבו שזה ישפיע עלינו. זה הותיר אותנו קרים כקרח. הן מתו ראשונות. אחריהם יצאו מהפתח יתר בני המשפחה, הילדים, הנכדים, כל מי שהראה את עצמו נורה מיד. אפילו אם הם הרימו את ידיהם לאות כניעה הרגנו אותם. מה שרצינו לעשות הוא להעביר מסר. אין לי מושג למי. המסר היה: 'אנחנו עצובים'".

באיזו מידה הזדהית עם הרגשות שלהם?

"בזמן שאני מצלמת מישהו אני חייבת לאהוב אותו", אומרת מנקס. "אני חייבת למצוא אפשרות בתוכי להרגיש איזשהו קשר אליהם. היה עלי לגרום להם שיחושו בנוח, שאני לא שופטת אותם. נאלצתי לפלרטט אתם. היינו שותים קפה והם היו שותים ויסקי, צילמנו בערבים כדי לאפשר להם לשתות. זאת היתה הדרך היחידה לדובב אותם".

העדויות שלהם מדויקות מבחינה היסטורית?

"הסרט לא דן בעובדות מדעיות, אלא בפסיכולוגיה של האנשים הללו. צילמתי כל אדם במשך שבע שעות. העריכה, לא בהמלצתי, נעשתה בטכניקה של חיתוך בין שוט לשוט. מה שיוצא זו מין מפלצת בעלת שישה ראשים. מפלצת של נקמה, שנאה, טירוף ורצח. מעין כאוס שהאלימות היא פתרון לגיטימי שלו".

המצלמה גם מתעדת את התגובות שלהם לתמונות מהטבח שהוצגו לפנייהם. רובם אדישים, אחד מהם מקמט את התצלומים בכעס, אך נעצר על תמונת הסוסים ההרוגים. "תמיד אהבתי סוסים", הוא אומר בסרט, "אני זוכר אותם, אני זוכר בבהירות את הסוסים המתים. אני זוכר גם את הכלבים. באופן עקרוני יריתי בבני אדם, אבל היו גם כלבים".

בהמשך הסרט, כשהם מוסיפים לפרט מה התרחש בתוך מחנות הפליטים, מדגישים המרואיינים את הסיוע הפעיל שקיבלו מכוחות צה"ל. "לא היה חשמל באזור", מספר אחד מהם. "בערך בעשר ביקשנו מהיהודים שהיו מסביב להאיר לנו כדי שנוכל לראות, הם עשו זיקוקים באוויר עד חמש, כדי שנראה מה אנחנו עושים ונוכל להמשיך. נפטרנו מהגופות בלילה שבין שישי לשבת, לפני שהבוקר יגיע ועיתונאים וצלמים יגיעו וינציחו את השערורייה".

הצצה אל הבור השחור

השלב שבו צפתה שוב בחומרים היה הקשה מכל, היא מספרת, "בעיקר החלק של הטיפול בגוויות. בעודי צופה בצילומים התקרבתני אל הבור השחור, אבל השהיתי את הרגשות עד סוף הצילומים. כשהם הסתיימו פתאום צפו ועלו למודעות כל השדים שקיננו בתוכי. פתאום חוויתי בעוצמה את התחושות שליוו את אבא שלי, את כל הזוועות והשתיקה שחיה בי כל הזמן הזה.

"ברטרוספקטיווה שעשו לי בווינה אמרה לי אחת המארגנות, 'הסיפור של אבא שלך ושל השואה קיים בכל הסרטים שלך, לא רק בסרט הדוקומנטרי הזה'. עד אז חשבתי שהסרטים שלי מדברים על אשה תלושה בעולם של גברים, אבל האשה היא צדקה, הם מדברים על הזיכרונות והטראומות מהשואה שניטעו בי. הפרויקט הזה סייע לי להתמודד עם כל החלקים הללו. הוא עזר לי להתקדם לפרויקט הבא, שבו למרות המציאות הקשה יש איזושהי תקווה".

הפרויקט האחרון של שלה, "Phantom Love" משנת 2007, צולם בשחור-לבן ואת התפקיד הראשי בו מגלמת השחקנית הישראלית מרינה שויף. לולו, הגיבורה, גרה בלוס אנג'לס ומדברת אנגלית במבטא רוסי כבד. חלקו הראשון של הסרט מתאר שגרה של סקס מכני ועבודה בקזינו.

"זה רפטטיוו וקפוא כי יש משהו בעצמה שהיא לא מוכנה לראות", אומרת מנקס. "בשלב הבא זה מתפוצץ. מסע השחרור שלה קשה ומפחיד, ודורש אומץ להתמודד עם האמת. ברגע שהיא מוצאת כוחות לעשות זאת, נוצרת אפשרות אחרת. בסרט הזה החבר אומר לגיבורה: 'את יכולה למלא את החור השחור באהבה'". כעת, אומרת הבמאית, "גם אני, לאט לאט, יוצאת סוף סוף מתוך הבור השחור ומהסיוט שלי".